

Banyár József

A mondanivaló lényege máshol van

Megjegyzések Simonovits András: Családi pótlék és gyermekszámmal növekvő nyugdíj: optimalitás és semlegesség című cikkéhez

ÖSSZEFOGLALÓ: Simonovits Andrásnak a mostani számban közölt vitacikke (Simonovits, 2020) különösen gyors volt, az előző számban közölt tanulmányomra reagált, még annak publikálása előtt úgy, hogy a folyamatosan fejlesztett cikkének aktuális állapotát mindig bemutatta nekem, s néha megfogadta (de általában nem) a megjegyzéseimet, javaslataimat. Az itt közölt cikkére is azért tudok reagálni azonnal, mert a végleges, a folyóirat által elfogadott változatot is azonnal megosztotta velem, amiért köszönettel tartozom neki. A cikk nem tartalmaz különösebb kritikát, igazából elméletem szélső esetei illusztrációjának tekinthető némi cizellálással, amit a φ gyermekfajlagos bevezetésével ér el. A legnagyobb baja pedig az, hogy mondanivalómat nem támasztom alá matematikai modellel, és hogy cikkeimmel elvonom a figyelmet fontosabb témák elől. A matematikai modellek hasznosságáról lehet vitatkozni – magam úgy vélem, hogy elméletem kifejtésének egy későbbi fázisában szükségem lesz erre, de jelen fázisban még inkább csak akadály lenne –, a figyelem elvonása pedig egyértelműen tévedés. Válaszcikkemben bemutatom, hogy mondanivalóm lényege egészen máshol van, mint ahol azt Simonovits keresi, s az ő modelljével nehézkesen is lehet azt megragadni. A különbség lényege, hogy én elsősorban nem az egyéni fogyasztás életpálya-optimalizálásával foglalkozom (benne a nyugdíjrendszerrel), hanem a nyugdíjrendszer ellentmondásaival. Ennek ellenére megpróbálok bemutatni, hogy mik az én tényleges állításaim.

KULCSSZAVAK: nyugdíjrendszer, családi pótlék, gyermekszámmal növekvő nyugdíj

JEL-kód: H55

DOI: https://doi.org/10.35551/PSZ_2020_1_4

A cikk a következőképpen tagolódik. Először különbséget teszek az én fő állításaim és a között, amit Simonovits nekem tulajdonít. Majd bemutatom, hogy Simonovits a modelljeivel csak az én modellem egy nagyon speci-

ális esetét mutatja be, s nem is azokat a problémákat, amikre én fókuszálok. Ezek után bemutatom, hogy mit kellett volna bemutatnia Simonovitsnak, majd azt, hogy valójában mi az én megoldásom – természetesen azokon a kereteken belül, amelyet Simonovits modellje egyáltalán lehetővé tesz.

Levelezési e-cím: jozsef.banyar@uni-corvinus.hu

VALÓS ÁLLÍTÁSAIM ÉS A SIMONOVITS-FÉLE „ÁTKÖLTÉS”

Simonovits úgy állítja be, mintha az lenne köztem és közte a fő különbség, hogy a gyermeknevelés támogatását én elsősorban a nyugdíjjal akarom elismertetni, míg ő a családi pótlékkal. Egész cikke erre a különbségtevésre épül fel. Ez mondanivalóm olyan durva leegyszerűsítése, hogy az már annak meghamisítását is jelenti, így nagyon röviden összefoglalom, hogy valójában mit állítok, ami ennél sokkal gazdagabb, sőt a lényege is egészen máshol van.

Fő állításom, hogy a mostani – tévesen – felosztó-kirovónak nevezett nyugdíjrendszer elvileg hibás, ami ezért alapvető korrekciót igényel. Ennek a korrekciónak a lényege pedig az kell, hogy legyen, hogy a rendszert visszavezetjük annak hallgatólagos alapjára, a humántőke-beruházásra. Emiatt az állami nyugdíjrendszer és a gyermeknevelés között egy belső logikai kapcsolat van, amit a mostani hibás rendszer nem tükröz, s ennek mind a nyugdíjrendszerre, mind a termékenységre nagyon káros hatásai vannak.

Az – általam inkább folyó finanszírozásúnak mondott – rendszer ugyanis nyugdíjként a nyugdíjasok után jövő generációk járulékát osztja szét a nyugdíjasok között. Tartalmilag tehát ez a rendszer a jövőd generációkban felhalmozott humántőke-beruházás „megtérüléséből” él, de annak hozamát (a befektetett tőke visszafizetésével együtt) nem a szerint osztja szét az érintettek között (vagyis a járulékot nem úgy váltja át járadékká), hogy ehhez a beruházáshoz ki mennyivel járult hozzá, hanem ehhez képest egy egészen más elven, mégpedig, hogy ki mennyi járulékot fizetett be a rendszerbe aktív korában. A hiba ott van, hogy a folyó finanszírozású rendszer hívei felületen hasonlóságot fedeztek fel e humán tőkére alapozott és a hagyományos módon feltőkésített rendszerek között, ahol tényleg a befizetés a nyugdíj végső forrása, miután azt befektet-

ték. A folyó finanszírozású rendszerben azonban a járulék funkciója egészen más, az nem a befektetés, hanem a megtérülés oldal (vagyis helytelen azt jogot keletkeztető befizetésnek tekinteni, hiszen az a felnevelt gyermek által történő visszafizetés). A befektetés itt a gyermeknevelés, illetve annak összes költsége. Annak, hogy nem a gyermeknevelést tekintik a rendszer beruházásának, az a következménye, hogy a gyermeknevelés költsége nem térül meg az érintetteknek, vagyis az „rossz üzlettel” válik számukra, amit csak akkor tesznek meg, ha még erre is jut pénzük. Vagyis luxusfogyasztásá minősül át ez a társadalom számára alapvető fontosságú beruházás. Nem is csoda, hogy egyre kevesebben fognak ilyen drága dolgot nevelni otthon, áttérnek inkább az olcsóbb kutyára és macskára. Az pedig, hogy a járulékfizetést teszik meg a nyugdíj alapjának, azt eredményezi, hogy az emberek a nyugdíjuk mértékét a járulékfizetéshez fogják mérni, miközben annak ahhoz semmi köze. Ugyanis annyi nyugdíjat kaphatnak – függetlenül attól, hogy mennyi járulékot fizettek – amennyi járulékot most fizetni tudnak az aktívak, vagyis a lehetséges nyugdíj a felnevelt gyermekek számától és járulékfizető képességétől függ csak és kizárólag.

Mindezekből az következik, hogy a folyó finanszírozású nyugdíjrendszert úgy kell teljesen átalakítani, hogy:

- nyugdíj csak a gyermeknevelési erőfeszítésért jár, azzal arányosan. Vagyis a nyugdíj a gyermekek számától és „minőségétől”, vagyis járulékfizetési képességtől függ. Ez utóbbit például mérhetjük a gyermek iskolai végzettségével;
- a járulékért nem jár semmi, mert az a megtérülési oldal, viszont fizetni kötelező, mert mindenki ezzel fizeti vissza felnevelésének a költségét;
- nem csak a gyermeket közvetlenül nevelőknek jár nyugdíj, mert a gyermeknevelést részben adókból finanszírozzák. Ilyen

adókból finanszírozott rész az iskolai oktatás, az egészségügyi ellátás, a szülőknek juttatott különböző kedvezmények (CSOK, adókedvezmény stb.), és igen, a családi pótlék is, amit Simonovits egyedülként ismer el ilyenek – persze hibásan, de az általa alkalmazott egyszerű modell logikája szerint jogosan, mert ott csak ezt tudja kezelni;

- a gyermeket nem nevelőknek a gyermek nemnevelés miatt megtakarított pénzt félre kell rakniuk, hogy nekik ebből a félre rakott pénzből egészítsék ki a nyugdíjukat olyan szintre, mint a gyermekeseké.

Vagyis összességében el kell érni, hogy a gyermeknevelés megtérülő üzlet legyen, amit – végső soron – maga a felnevelt gyermek finanszíroz nyugdíjjárulék formájában. Ha ez történik, akkor mindegy lesz, hogy mennyi gyermeket nevelnek, nyugdíj mindig lesz, csak az a kérdés, hogy mekkora részben megtakarításból, és mekkora részben humántőke-beruházásból.

Az ismertetett rendszerben igazából az is mindegy, hogy a gyermeknevelést milyen arányban finanszírozzák adókból, és milyen részben kizárólag a szülők erőfeszítéséből. Ha főleg adókból, akkor a járulék nagyobb részét osztják szét az adófizetés arányában akár a gyermektelenek között is, ha viszont adókból egyáltalán nem, akkor a gyermektelenek nem kapnak a gyermekek járulékából nyugdíjat. (És itt fontos még egy dolgot megemlíteni. Az általam javasolt rendszernek nem az a célja, hogy ösztönözzön minél több gyermek vállalására, hanem az, hogy egy logikus és fenntartható nyugdíjrendszert alkossunk a jelenlegi buta és alkalmatlan rendszer helyett. Maga a rendszer jól ellesz AKÁRMILYEN gyermekszámmal, vagyis GYERMEKSEMLEGES lesz – ellentétben a Simonovits által preferált mostanival, amely a sok gyereket feltételezi és igényli, ellenben a kevés gyerekre ösztönöz.)

És itt érdemes visszatérni arra, amire

Simonovits leegyszerűsítette a mondanivalómat. Szerinte a fő állításom az, hogy én 100 százalékban a szülők által finanszírozott gyermeknevelést akarok, ő pedig 100 százalékban adókból finanszírozottat. Ez nem igaz, én valami egészen másról beszélek! Magától értetődőnek veszem, hogy például az iskolát ne a szülők fizessék, hanem az adófizetők. Nincs semmi bajom a családi pótlékkal sem, meg az egyéb gyermekkedvezményekkel sem. De azt állítom, hogy ezek jelenleg messze nem kompenzálják a szülők gyermeknevelési erőfeszítéseit (kb. 30-40 százalékban teszik ezt meg), és még azt, hogy lényegében lehetetlen is a 100 százalék elérése. Ennek oka a szülők anyagi helyzetének a különbsége. Én olyan rendszert képzelek el, ahol a gyermeknevelés átlagos költségét térítik vissza, nem pedig a tényleges egyéni erőfeszítést, mert az lehetetlen, de nem is kívánatos. Simonovits ezzel szemben azt hiszi, hogy ez lehetséges, sőt, továbbmegy – meglepő módon azt állítja, hogy ma is ez történik!

Ugyanakkor érthető, hogy Simonovits miért egyszerűsítette le az állításaimat. Amit itt mondok, azt eleve csak egy többidőszakos modellben lehet szemléltetni, Simonovits viszont a legegyszerűbb, egyidőszakos modellt választotta, ami ezeknek a problémáknak a modellezésére nem alkalmas, így a bemutatott problémák is csak egyszerűek tudnak lenni. Azok viszont nem cáfolják az elméletemet, csak ilusztrálják azt. Nézzük meg részletesebben!

SIMONOVITS MODELLJEI MINT SPECIÁLIS (ÉS ÉRDEKTELEN) ESETEK

Simonovits nagy feneket kerít egy végtelenül egyszerű modellnek, de mondanivalóját röviden is össze lehet foglalni. Felteszi, hogy az élet három szakaszból áll (gyermekkor, aktív felnőttkor, nyugdíjas öregkor), ahol az aktív kori (egységesen) 1 keresetből kell megélni az egész életben. Van, akinek van gyereke, van, aki-

nek nincs, de az átlagos gyerekszám felnőttenként 1, vagyis a népesség stationer. A gyerek fogyasztása a felnőtt fogyasztásának φ -szerese. Az emberek töreksenek a fogyasztásuk kismítására, vagyis ugyanannyit akarnak fogyasztani idősen, mint fiatalon (aktív korban). Ezt hívja optimalitásnak. A különböző transzferrendszereket aszerint vizsgálja, hogy azokban a gyermekesek és a gyermektelenek fogyasztása egyenlő-e egymással. Ha igen, akkor megvalósul az, amit semlegességnek nevez.

Nyilvánvaló, hogy ilyen feltételek mellett egy ember átlagosan egész életében 1-t fogyaszt (amit fiatal aktívként megkeres), amit $2+\varphi$ részre kell osztania, ha optimálisan fogyaszt. Vagyis felnőttként, időszakonként a fogyasztása $1/(2+\varphi)$. (Ezt Simonovits egy tételben „megsejti”, majd „bizonyítja”). Ha a transzferek olyanok, hogy ezt biztosítják, akkor megvalósul a semlegesség. Ha meg nincsenek transzferek, akkor nem, akkor a gyermektelenek fogyasztása $\frac{1}{2}$ lesz, a gyerekeseké pedig $1/(2+n\varphi)$, ahol n a gyerekesek gyerekszám. Ez nyilván nem semleges eset.

Ezután azzal játszik, hogy minek nevezze a transzfereket. Ha családi pótléknak, akkor a gyerekesek a gyermektelenektől pont annyit kapnak, hogy fogyasztásuk emiatt felmenjen az átlagos $1/(2+\varphi)$ szintre, a gyermekteleneké meg lemegy ugyanerre. Ez megfelel az én elméletem azon esetének, amikor minden gyermeknevelési költséget közterhekből fedeznek. Aztán Simonovits megvizsgálja, hogy lehet-e csak a nyugdíjban megtéríteni a gyermeknevelési költségeket. Arra jut, hogy ez csak akkor lehetséges, ha $n\varphi \leq 1$, különben szükség van családi pótlékre is. Ez is egyszerűen belátható (itt sem Simonovits feleslegesen bonyolult gondolatmenetét követem, mert valójában nagyon egyszerű dolgot mond), hiszen ekkor már nem lesz igaz az, hogy a gyerekeseknek a gyerekekre összesen fordított kiadása még mindig maximum akkora, mint a felnőtt fogyasztásuk. Ha viszont a gyerekek fogyasztása átlépi ezt a

határt, és a gyerekes öregkorában a gyerekek fordított kiadást kapja vissza, akkor többet kap vissza, mint az aktív kori fogyasztása volt, tehát nem teljesül a fogyasztás kismításának, vagyis az optimalitásnak a követelménye. Ezt a problémát pedig úgy lehet elkerülni, hogy legalább részben családi pótléket adnak a gyerekeseknek.

Ez így teljesen rendben van, de bírálóknak nem valami óriási, mert nekem sohasem volt olyan célfüggvényem, hogy ne családi pótléket adjanak, hanem nyugdíjat – ezt csak Simonovits állította, hogy legyen mit megbírálnia. Tehát amit mond, az valójában csak mondanivalóm – feleslegesen túlbonyolított – illusztrációjaként tekinthető nagyon speciális esetekben.

Ami viszont mondanivalóm lényege, annak bemutatására a Simonovits cikkében vázolt eszközrendszer alkalmatlan, hiszen:

❶ nincsenek benne időben egymást követő különböző időszakok, márpedig a mondanivalóm lényege a pénzek időszakokon keresztüli áramlásával kapcsolatos,

❷ az elvonatkoztatásai (főleg a stationer népesség) olyanok, hogy már eleve megoldottnak tekinti azt a problémát, amit én (a nyugdíjrendszer szempontjából) kezelni akarok, nevezetesen, hogy nincs elég gyermek (vagyis hogy egyre gyorsuló ütemben csökken a népesség).

Megpróbálom bemutatni – Simonovits jelöléseivel – hogy én mire gondoltam. Mégpedig két dologra fókuszálok:

❶ hogy ténylegesen mi történik a mai nyugdíjrendszerben (nem az, amit Simonovits sugall!),

❷ mi történne ehhez képest az általam javasolt rendszerben (ezt csak nagyon egyszerűen).

Ugyanazokat a jelöléseket (és feltételezéseket – például, hogy az életpálya-kereset egységesen 1 mindenkinél, mindenki öreg korában hal meg stb.) használom, mint Simonovits, kiegészítve még három másikkal:

G : gyerekek száma a népességben belül,
 A : aktívok száma a népességben belül,
 O : öregek (nyugdíjasok) száma a népességben belül,

c_L : a gyerektelenek aktív kori fogyasztása,
 d_L : a gyerektelenek időskori fogyasztása,
 c_H : a gyermekesek aktív kori fogyasztása,
 d_H : a gyermekesek időskori fogyasztása,
 f : a gyerekesek aránya a népességben belül,
 n : a gyerekeseknél az egy szülőre eső gyerekszám,

φ : a gyermek fogyasztása a felnőtt fogyasztásának arányában,

θ : gyermektelenség különadó,

τ : nyugdíjjárulék,

s_L : gyermektelenek nyugdíjcélú megtakarítása,

b_L : gyermekesek állami nyugdíja.

AZ ÉRDEKES ESETEK – SIMONOVITS ESZKÖZEIVEL BEMUTATVA

Mi történik valójában a mai rendszerben?

Az 1. táblázatban szereplő paraméterek induló értékei: $G_1 = A_1 = O_1$.

A gyermektelenségi adó θ , – Simonovits állításával szemben – jóval kisebb, mint ami a stabil népességhez tartozó, az egyensúlyt biztosító $\frac{\varphi}{2+\varphi}$ érték. A kettő különbségét p -vel jelzem, mert ez a gyerekteleneknek pluszfogyasztást jelent. Vagyis $\theta = \frac{\varphi}{2+\varphi} - p$, és ezt állandónak

vettem. Az induló nyugdíjjárulékot (τ_1) úgy állapítom meg, hogy a gyermektelenek számára teljesüljön az optimalitás, vagyis a nyugdíjas és az időskori fogyasztásuk megegyezzen. Mivel számukra $c_L^1 = 1 - \theta - \tau_1$, és azt akarjuk, hogy $d_L^1 = \tau_1$ szintén c_L^1 -el legyen egyenlő, ezért

$$\tau_1 = \frac{1-\theta}{2} = \frac{1-\frac{\varphi}{2+\varphi}+p}{2} = \frac{1}{2+\varphi} + \frac{p}{2}.$$

Vagyis azáltal, hogy a gyermeknevelésen megtakarítanak fejenként p -t, ezt el lehet osztani a gyermektelenek aktív és időskori fogyasztása közt egyenlő arányban. Emiatt a fogyasztásuk magasabb lesz, mint egyensúlyi helyzetben lenne, amikor is a gyermektelenségi adóval kiegyenlítik a gyerekesek és a gyerektelenek közti egyenlőtlenséget, illetve amikor a gyermeknevelés összes költségét szétterítik az aktívok között, akár gyerekesek, akár gyerektelenek. Ezt én a cikkemben úgy interpretálom, hogy a társadalom a gyermekekbe történő beruházásból von ki pénzt, s azt a fogyasztásra költi. Az eredeti cikkben nem említem, de itt megjegyezném, hogy ez kétszeresen is rossz stratégia: egyrészt mert ezáltal nem gondoskodnak arról, hogy legyen megfelelő számú aktív, aki majd gondoskodik a nyugdíjairól, másrészt pedig azért, mert aktív korban ráadásul még egy – az egyensúlyi helyzethez képest – magasabb fogyasztási szintet fogunk megszokni (mintegy megemeljük a fogyasztási re-

1. táblázat

A MAI NYUGDÍJRENDSZER PÉNZÁRAMAI

Időszak	G	A	O	n	c_L	d_L	c_H	d_H	s_L	b_L
1	$G_1 =$	$A_1 =$	O_1	$n_1 = 1/f$	c_L^1	$d_L^1 = \tau$	c_H^1	τ_1	0	0
2	$G_2 < G_1$	$A_2 = G_1 = A_1$	$O_2 = A_1 = O_1$	$n_2 < n_1$	$c_L^2 = c_L^1$	$d_L^2 < d_L^1$	$c_H^2 > c_H^1$	$\tau_2 = \tau_1$	0	0
3	$G_3 < G_2$	$A_3 = G_2 < A_2$	$O_3 = A_2 < O_2$	$n_3 < n_2$	$c_L^3 = c_L^2$	$d_L^3 < d_L^2$	$c_H^3 > c_H^2$	$\tau_3 = \tau_2$	0	0
4	$G_4 < G_3$	$A_4 = G_3 < A_3$	$O_4 = A_3 < O_3$	$n_4 < n_3$	$c_L^4 = c_L^3$	$d_L^4 < d_L^3$	$c_H^4 > c_H^3$	$\tau_4 = \tau_3$	0	0

Forrás: saját szerkesztés

ferenciapontunkat), amit idős korban is szeretnénk elérni.

Emiatt a p hiány miatt a gyermekesek fogyasztása kisebb lesz, mint a gyermekteleneké, mégpedig a következő módon:

$$c_H^1 = 1 - \frac{\varphi n_1}{2+\varphi} - \tau + \theta \frac{1-f}{f} = 1 - \theta - \tau - \left(\frac{\varphi n_1}{2+\varphi} - \frac{\theta}{f} \right)$$

Vagyis a gyerekesek fogyasztáshiánya a gyermektelenekhez képest

$$\frac{\varphi n_1}{2+\varphi} - \frac{\theta}{f} = n_1 \times \frac{\varphi}{2+\varphi} - \frac{1}{f} \times \left(\frac{\varphi}{2+\varphi} - p \right) = \left(n_1 - \frac{1}{f} \right) \times \frac{\varphi}{2+\varphi} + \frac{1}{f} \times p.$$

Ez pozitív, hiszen stacioner népesség esetén $n_1 - \frac{1}{f} = 0$, vagyis ekkor a fogyasztáshiány $\frac{1}{f} \times p$. Ehhez képest a gyerekesek fogyasztásának egyenletében a későbbiekben már csak egyetlen tag fog változni, az n_1 (hiszen a gyerekesek igazából csak ezt a paramétert kontrollálják saját maguk), mégpedig úgy, hogy az folyamatosan csökken, vagyis a gyerekesek aktív kori fogyasztása a gyermekszám csökkenésével szépen nő. Mivel – Simonovitsot követve – a gyerekesek jövedelme és a nyugdíjjáruléka ugyanannyi, mint a gyermekteleneké, ezért a gyerekesek nyugdíja is ugyanakkora lesz, vagyis az ő esetükben nem teljesül az optimalitás – idősként többet fogyasztanak, mint fiatalként. Ugyanakkor persze ez megkérdőjelezhető. Valójában azt kellene feltételezni, hogy a gyermekeseknek a jövedelme is kevesebb, mint a gyermekteleneké, mert idejük egy részét – mégpedig a gyermekszámmal növekvő részét – a gyerekekkel való foglalkozással kell tölteniük, ami miatt kevesebb munkát végezhetnek, így kevesebb lesz a jövedelmük. Emiatt valójában még kevesebb lesz az aktív kori fogyasztásuk, mint ahogyan az előzőekben számítottuk,

és az időskori is kisebb lesz, mint a gyerekteleneké. De ezt most nem modellezzük.

Vagyis maradunk annál, hogy a gyerekeseknek ugyanannyi a jövedelmük, de az aktív kori fogyasztásuk kisebb, mint a gyermekteleneké, ezért a gyerekesek úgy döntenek, hogy időszakról-időszakra kevesebb gyermeket nevelnek, vagyis igaz lesz, hogy $n_1 > n_2 > n_3 \dots$

Ezzel ugyan időszakról időszakra nő az aktív kori fogyasztásuk, de egyben időszakról időszakra gyorsuló ütemben csökken a gyerekszám: $G_2 = A_2 f n_2$, $G_3 = A_3 f n_3 = A_2 f^2 n_2 n_3 \dots$

Viszont, ha feltételezzük, hogy a nyugdíjjárulék változatlan, akkor a nyugdíj is (ami továbbra is egyforma gyerekesnek és gyermektelenek) egyre gyorsabban csökken, hiszen a szétosztható összjárulék, a gyerekek számának csökkenésével egyre csökken, míg az idősök száma ezt a csökkenést csak késéssel követi. Az egész folyamatnak az lesz az egyensúlyi állapota, hogy a gyerekszám jelentősen lecsökken a népesség újratermeléséhez szükséges szintről arra a szintre, ahol ez a csökkentett családi pótlék is biztosítja, hogy a gyerekesek elérjék a gyermektelenek aktív kori fogyasztási szintjét. Ekkor a gyerekszám stabilizálódik, és stabilizálódik az alacsony (a nyugdíjjáruléknál jóval alacsonyabb) nyugdíj is.

Ez ellen ebben a rendszerben egyféleképpen lehet védekezni: növelik a járulékot, mégpedig időszakról időszakra, vagyis: $\tau_1 < \tau_2 < \tau_3 \dots$. Ha ez történik, akkor el lehet érni, hogy ne legyen kisebb a nyugdíjaskori fogyasztás, mint (a gyermektelenek) aktív kori fogyasztása/uk, de maga ez az aktív kori fogyasztás is csökken, igaz még mindig magasabb lesz, mint a gyermekeseké. Az egyre magasabb nyugdíjjárulék miatt viszont a gyermekesek még inkább arra lesznek ösztönözve, hogy egyre kevesebb gyermeket vállaljanak, vagyis ekkor ugyanúgy csökkentik a gyermekszámot, mint az előbb, időszakról-időszakra, csak éppen még nagyobb ütemben.

Persze erre javasolta Simonovits, hogy a θ -t úgy állapítsuk meg, hogy azzal kompenzál-

jük a gyermeknevelés összes költségét. Amikor írásában kiszámítja, hogy ez mekkora θ lenne, miután leszögezte, hogy „Ebben a szakaszban a Magyarországon jelenleg érvényes nyugdíjrendszert modellezzük”, azt könnyen úgy lehet értelmezni, hogy szerinte ma Magyarországon már meg is valósult volna a gyermeknevelés költségeinek teljes visszatérítése, s ezt a látszatot a szerző a későbbiekben nem próbálja eloszlatni. Pedig dehogy, nagyon messze vagyunk tőle, sőt, valószínűleg a 100 százalékos költségvisszatérítést csak egy ilyen elméleti modellben lehet elérni.

Nézzük meg ezért, hogy mit mondok én.

Mi történne az általam javasolt rendszerben?

Az induló időszak értékei legyenek ugyanolyanok, mint előbb: vagyis a stacioner népességhez tartozó gyerekszám, és egy olyan gyermektelenségi adó, ami nem fedezi a gyerekekre vonatkozó összes költségét. Ez ugyanaz, mint az előbb: $\theta = \frac{\varphi}{2+\varphi} - p$. A nyugdíjjárulék nálam a felnevelési költségek visszafizetése, az pedig a modellben egyértelmű, vagyis nálam a nyugdíjjárulék is egyértelmű (és ezért időszakról-időszakra állandó): $\tau = \frac{\varphi}{2+\varphi}$.¹ Ezt viszont a gyerekesek és a gyermektelenek között nyugdíjként a gyermeknevelési erőfeszítések szerint osztják szét.

Nézzük az 1. időszakot. Azt feltételezzük, hogy ekkor is, és ez előtt is épp stacioner volt a népesség, vagyis az összes gyerekszám megegyezett az aktívak számával. Az A_1 számú aktív felnevelésének a költsége annak idején $A_1 \times \frac{\varphi}{2+\varphi}$ volt, amiből a gyermektelenek része a gyermektelenségi adó volt (ami valójában egységes, mindenkire vonatkozó adóként is interpretálható – csak a formulát kell kicsit átrendezni ehhez), aminek az összértéke

$$A_0 \times (1-f) \times \left(\frac{\varphi}{2+\varphi} - p \right).$$

A többi a gyerekesek hozzájárulása. Mivel most $A_0 = O_1$, ezért egy fő első időszakbeli nyugdíjasra ebből $\frac{\varphi}{2+\varphi} - p$ „gyerektelenségi nyugdíj” jut, hogy Simonovits terminológiájával éljek. Mivel aktív korokban a gyermektelenek nem éltek fel azt a p -t (illetve ennek a felét), amit nem fizettek be gyerekekre, hanem félretették (s_L), sőt, félretették azt is, amivel most kevesebb nyugdíjjárulékot kellett fizetniük, mint korábban. A fogyasztásuk így aktív korokban

$$c_L^0 = 1 - \theta - \tau - s_L = 1 - \left(\frac{\varphi}{2+\varphi} - p \right) - \frac{\varphi}{2+\varphi} - s_L \\ = \frac{1}{2+\varphi},$$

amiből megállapítható, hogy mennyit tettek félre nyugdíj-megtakarításként:

$$\frac{1-\varphi}{2+\varphi} + p = s_L.$$

Emiatt az időskori fogyasztásuk ($s_L + b_L$) ugyanannyi lesz, mint a fiataloké: $\frac{1}{2+\varphi}$, vagyis teljesül az optimalitás.

A gyerekesek aktív kori fogyasztása

$$c_H^0 = 1 - \tau - \frac{\varphi n_0}{2+\varphi} + \theta \frac{1-f}{f} \text{ volt,}$$

amiből

$$\frac{\varphi n_0}{2+\varphi} - \theta \frac{1-f}{f}$$

volt a gyermeknevelési hozzájárulásuk. Ezt kell visszakapniuk nyugdíjként. Ellenőrzésként, teljesülnie kell a következő összefüggésnek:

a gyermektelenek + gyerekesek hozzájárulása = a felnőtt gyermekek visszafizetése, vagyis:

$$A_0 \times (1-f) \times \left(\frac{\varphi}{2+\varphi} - p \right) + A_0 \times f \times \left(\frac{\varphi n_0}{2+\varphi} - \theta \frac{1-f}{f} \right) \\ = A_1 \times \frac{\varphi}{2+\varphi}.$$

A baloldalt átalakítva kapjuk, hogy

$$A_0 \times \left[(1-f) \times \left(\frac{\varphi}{2+\varphi} - p \right) + f \times n_0 \times \frac{\varphi}{2+\varphi} - \left(\frac{\varphi}{2+\varphi} - p \right) \times (1-f) \right] = A_0 \times f \times n_0 \times \frac{\varphi}{2+\varphi}.$$

És mivel itt $A_0 = A_1$, és $f \times n_0 = 1$, ezért ez egyenlő a jobb oldallal.

A gyerekeseknek ezt a nyugdíját átalakíthatjuk egy másik alakra:

$$\begin{aligned} \frac{\varphi n_0}{2+\varphi} - \theta \frac{1-f}{f} &= \frac{\varphi n_0}{2+\varphi} - \frac{\varphi}{2+\varphi} \frac{1-f}{f} + \frac{1-f}{f} \times p \\ &= \frac{\varphi}{2+\varphi} \times \left(n_0 - \frac{1-f}{f} \right) + \frac{1-f}{f} \times p. \end{aligned}$$

És mindjárt megállapíthatjuk, hogy ez valószínűleg nem fog megegyezni a gyerekesek aktív kori fogyasztásával, ami:

$$\begin{aligned} c_H^0 &= 1 - \frac{\varphi n_0}{2+\varphi} - \tau + \theta \frac{1-f}{f} = 1 - \frac{\varphi n_0}{2+\varphi} - \frac{\varphi}{2+\varphi} \\ &+ \left(\frac{\varphi}{2+\varphi} - p \right) \times \frac{1-f}{f} = 1 - \frac{\varphi n_0}{2+\varphi} - \frac{\varphi}{2+\varphi} + \frac{\varphi}{2+\varphi} \\ &\times \frac{1-f}{f} - \frac{1-f}{f} \times p = \frac{2-\varphi \times \left(n_0 - \frac{1-f}{f} \right)}{2+\varphi} - \frac{1-f}{f} \times p. \end{aligned}$$

Ugyanakkor az világos, hogy az aktív és időskori fogyasztásuk összege ugyanakkora, mint a gyermekteleneké:

$$\begin{aligned} \frac{2-\varphi \times \left(n_0 - \frac{1-f}{f} \right)}{2+\varphi} - \frac{1-f}{f} \times p + \frac{\varphi}{2+\varphi} \times \left(n_0 - \frac{1-f}{f} \right) \\ + \frac{1-f}{f} \times p &= \frac{2}{2+\varphi}, \end{aligned}$$

vagyis nálam nem történik meg az, hogy pénzt vonnak ki a gyermeknevelésből, s azt fogyasztásra költik. Ezzel nálam teljesül Simonovits egyik fő követelménye, a semlegesség, vagyis a gyerekesek ugyanannyit fogyasztanak, mint a gyermektelenek.

Nem biztos, hogy teljesül viszont az optimalitás, ami Simonovits másik fő köve-

telménye, vagyis, hogy idős korban ugyanannyit fogyasszunk, mint aktív korunkban. De! Ha belegondolunk, akkor semmi okunk nincs annak a feltételezésére, hogy időskori fogyasztásunk megegyezzen gyerekeink általunk finanszírozott gyermekkori összefogyasztásával. Persze előfordulhat ilyen eset, vagyis amikor a gyerekesek öregkori fogyasztása pont az egyensúlyi érték lesz (és ezért egyenlő a fiatalokkal):

$$\frac{\varphi}{2+\varphi} \times \left(n_0 - \frac{1-f}{f} \right) + \frac{1-f}{f} \times p = \frac{1}{2+\varphi}.$$

Itt több változtatható paraméter van. A p -t a kormányzat állítja be, az n -t pedig maguk a családok. Ha kifejezzük az előző képletet p -re, akkor azt kapjuk, hogy az optimalitást biztosító p -érték a következő:

$$p = \frac{f}{1-f} \times \frac{1-\varphi \times \left(n_0 - \frac{1-f}{f} \right)}{2+\varphi}.$$

Ha p ennél kisebb, akkor a fiatalok fogyasztás lesz nagyobb, mint az időskori, ha nagyobb, akkor fordítva. Tehát van mozgásteret a politikának. A kis p másképp nagy gyermektelenségi adót, illetve nagy családi pótlékot jelent. Ezzel ugyan eltérünk az optimalitástól, de semmi akadálya sincs annak, hogy a gyerekesek is – ugyanúgy, mint a gyermektelenek – ezt a fiatalok plusz pénzt félrerakják megtakarítási számlán idős korukra, s így ériék el a fogyasztás kisimitását. Ami, ha belegondolunk elég magától értetődő, tekintve, hogy Simonovitsnak az az absztrakciója, hogy minden gyermeknek ugyanannyi gyereke van, biztosan nem igaz. Így eleve kell megtakarítási számla a gyerekeseknek is, ha az átlagosnál kevesebb gyerekük van.

Elvileg nehezebb a kérdés akkor, ha a p nagy, vagyis a családi pótlék nem elegendő. Ekkor a gyerekesek fiatalok fogyasztása kisebb lesz, mint az időskori, tehát az ismerte-

tett megoldás nem alkalmazható. Ekkor a gyerekesek – ha tényleg van ilyen motivációjuk, hogy a fogyasztást időszakok között kisimítsák – választhatják az n paraméter megfelelő alakítását. (Itt fel kell hívni a figyelmet arra, hogy akkor a képlet még bonyolultabb lesz,

ugyanis ott feltételeztük, hogy n pont a népesség újratermelését biztosítja, amitől nyilván el fognak térni, ha ezzel „lövik” be időskori életszínvonalukat az érintettek. De igazából mindezek alapján ez a bonyolultabb képlet is könnyen levezethető.)

JEGYZET

- ¹ A figyelmes olvasó észreveheti, hogy itt φ nem pontosan azt jelenti, ahogyan Simonovits azt definiálta, vagyis a gyermek fogyasztását nem szülei fogyasztásának arányában, hanem egy, a társadalomban érvényesülő átlagos gyermekfogyasztást jelenti a felnőtt fogyasztás arányában – úgy egyébként, ahogy azt ennek az írásnak az elején definiáltam. Úgy vélem felesleges lenne a mondanivalót azzal bonyolítani, hogy az eredeti definícióhoz tartjuk magunkat, mert nem itt van a probléma lényege.

IRODALOM

SIMONOVITS A. (2020). Családi pótlék és gyerek számmal növekvő nyugdíj: optimalitás és semlegesség. Pénzügyi Szemle, 2020/1, 32–41 oldal, https://doi.org/10.35551/PSZ_2020_1_3